

Major děl. Alois B u r a a major gšt. Albert N e s w e d a :

Útok na ruské předmostí na Stochodu mezi Toboly a Geleninem 3. dubna 1917.*)

A. Předběžné události.

V bojích, které začaly 18/8 1916, podařilo se Rusům po silné dělostřelecké přípravě překročit Stochod v prostoru Toboly—Gelenin, hájený rakouskou 9. a 11. jezdeckou divisí, podporovanou slabým dělostřelectvem, a na jeho západním břehu zříditi předmostí široké asi 8 km a hluboké 2'5 km.

Protiútoky rakouského a bavorského jezdeckta a narychlo přivolaných pruských praporů neměly úspěchu, přece však zastavily další postup Rusů. Též se nezdařil protiútok 28/8 1916, provedený většími silami proti severní části předmostí. 31/8 převzala tento úsek 1. německá zeměbranceká divise s příkazem, vybudovati nové posice k pevné obraně.

*) Tento článek je zpracován podle zápisků a poznámek npor. v zál. B. Janěčka, který se útoku účastnil. Pro zajímavost poukazujeme na zpracování téže válečné operace plukovníkem německé armády Bruchmüllerem v knize „Die Artillerie beim Angriff im Stellungskrieg“, který vypracoval pro tento útok rozkaz pro použití dělostřelectva.

9. rakouská jezdecká divise byla jí podřízena a po několika dnech odpočinku převzala obranu Stochodu od ústí Loknice do Stochodu až na severní okraj Borovna.

V listopadu 1916 provedl důstojník pionýrského pluku 36 z rozkazu vrchního velení průzkum, zda možno provést v úseku plynový útok. Průzkum vyzněl v ten smysl, že by vlnový útok měl jen místy úspěch a že by k zdolání silných opevnění, která Rusové mezitím s velkým úsilím vybudovali, byla nezbytná mohutná dělostřelecká příprava. Za těch okolností bylo úplně upuštěno od plynového útoku vlnového. Potřebné posily dělostřelectva a pěchoty měly býti zajištěny na měsíc leden 1917 od skupiny armád a veškeré přípravy zahájeny na rozkaz sborového velitelství. Krycí značka této akce byla „1806“.

B. Přípravy.

Ubytování a některé stavby.

Bylo nutno opatřit ubytování pro mužstvo a koně posilových jednotek, ježto v zimní době nebylo pomýšlení na táboření. Vesnic v tomto bažinatém a lesnatém terénu nebylo dostatek ani pro ubytování štábů. Zejména chyběly stáje. Divise dostala rozkaz, nejdříve zřídit ubytování pro 10 praporů a 2000 koní; pro tyto práce přiděleny byly též pracovní oddíly bavorské a rakouské; až do vystavění polní dráhy Police-Luty dalo sborové velitelství přípraze k dispozici. Koncem ledna se podařilo dokončit tyto práce tak, že se v táboře mohlo veškeré mužstvo ubytovat ve vytápěných místnostech. Též byla zřízena obydlí pro 15 dělostřeleckých štábů. Nové stáje nedostačovaly a bylo tudíž předvídáno odeslat koně baterií, i těch, které byly dosud v úseku, do stájí jihozápadně a západně od Police a podržeti vpředu jen koně bojových trénů a lehkých muničních kolon. Ačkoliv útok byl proveden o několik měsíců později, než bylo zamýšleno, a bylo dosti času k stavění dalších stájí, nebylo toto nařízení odvoláno, poněvadž počet baterií pro akci byl značně rozmnožen. Konečně bylo k dispozici stáje pro 4000 koní a obydlí mimo jiné též pro 3 pionýrské a 6 minometných rot.

Pro zlepšení pozorovacích podmínek byla vybudována pro každou posilovou baterii a dělostřelecký štáb jedna rozhledna s bezpečným krytem pro telefon. Baterie, které již byly v úseku, zesílily náležitě své pozorovatelný. Pro posilové baterie byla vybudována palebná postavení, a to nejdříve otevřená stanoviště děl, suchá skladiště pro střelivo a po 1 krytu pro důstojníky a mužstvo. Předsunuté baterie byly později opatřeny kryty pro mužstvo a pro střelivo. Jen pro dělostřelectvo bylo zřízeno 14 nových telefonních ústředí a položeno 900 km telefonního kabelu. Celkem bylo zřízeno 50 palebných postavení, 5 postavení pro boj zblízka, 56 rozhleden, 9 pozemních pozorovatelů a 4 klamně baterie.

Pěchotní přípravy.

Již při převzetí postavení u předmostí počala divise provádět průzkum pro případné znovudobytí předmostí; výsledkem toho bylo rozhodnutí, upustit od útoku na jeden z boků, podle okolností na oba dva, u Gelemina nebo u Toboly, protože oba byly silně opevněny a dobře hájeny, a prolomit frontu na místě nejslabším a přehlednějším, t. j. uprostřed, a pak rozšířením úspěchu přivést k pádu přilehlé posice. Toto rozhodnutí bylo schváleno velitelstvím armádního sboru, jakož i úmysl, prvního dne sou-

středěním všech bojových prostředků zmocniti se jižní části předmostí a dne příštího po přemístění minometů a části dělostřelectva dále útočit na severní část předmostí.

Průlom nepřátelského postavení měl býti proveden v úseku mezi bodem 350*) a Hufeisenwerk. Severní skupina útočných jednotek měla vzít první nepřátelskou posici, dosáhnouti čáry a držeti čáru: bod 299—Feldbahnschanze—Hufeisenwerk; jižní skupina měla bezohledně prorazit až na Stochod mezi body 379 a 299 a neměla se starati, co se děje v jejich bocích; zálohy, postupující na pravém křídle dostaly rozkaz, postupovat ve směru 340—353 na Stochod a chrániti bok vzetím posic mezi 410—379. Za předběžných příprav k útoku musily se jednotky propracovat z dosavadních postavení, volených pro obranu, co nejbliže k nepřátelským postavením, aby pod ochranou dělové palby mohly s překvapením vniknouti do nepřátelských posic. Tyto práce byly ihned započaty, aby byly skončeny ještě před příchodem mrazů. Proto byly již v prosinci na dvou místech útočné fronty předsunuty zákopy v celkové délce 2 km až na 500 m před dosavadní postavení; podařilo se to bez jakýchkoli ztrát. Aby byl nepřítel klamán o místě útoku, byly předsunuty též vlastní zákopy, probíhající dosud jižně od Gelenina, do samé vesnice. Ruský útok na tuto vesnici se nezdařil. Z předsunutých zákopů byly budovány ve větším množství příkopy (sapy), které pro nastalé mrazy bylo nutno kopati pod zmrzlou vrstvou půdy nebo ji trhati. Pionýři, kteří řídili tyto práce, vykonali obdivuhodné dílo. U Gelenina a naproti Toboly byly k oklamání nepřítele zároveň prováděny zeměbrancekými pluky tam umístěnými podobné zemní práce. Zákopy, z nichž vlastní útok byl skutečně proveden, byly mezi Waldnase Altona—Jägereck.

Jednotky určené k útoku byly pečlivě připraveny. V plukovních a praporečních výcvikových střediscích pokračoval výcvik jednotlivců a skupin. Ničení překážek, boj ručními granáty a čištění zákopů bylo intensivně cvičeno. V divisních výcvikových střediscích se cvičil útok roty v předvídané sestavě ve 4 sledech přes řady nepřátelských zákopů; při tom byla tato cvičná postavení co nejvíce přizpůsobena těm postavením, která měla cvičená jednotka při útoku zdolati. Po přísunu plamenometů byla jejich obsluha velmi často přibírána k těmto cvičením současně s granátníky, určenými k doprovodu; obsluha plamenometů byla společně s nimi ubytována, takže mužstvo společně cvičilo, žilo a navzájem se poznalo. Toto opatření se velmi osvědčilo. Též dělostřelečtí důstojníci, určení pro styk s pěchotou se zúčastnili se svými telefonisty těchto cvičení a cvičili se v dávání signálů raketami. Dokonalé letecké snímky a četné náčrtky v měřítku 1:5.000 a 1:10.000 i přesné mapy poskytovaly dobrý základ pro informaci o útoku; každý muž byl poučen na mapě a v terénu o svém úkolu a bylo mu jasno, kterou cestou má postupovat. Každý velitel roty, čety, družstva a plamenometu byl podělen náčrtem cesty, kterou měl jíti.

Dělostřelectvo a minometry.

Přípravy dělostřelectva a minometů řídil velitel německého polního dělostřeleckého pluku 86 pplk. Bruchmüller; bylo to vybudování palebných postavení, pozorovatelů, doprava střeliva a přesný průzkum cílů.

*) Nápadné body v terénu u nepřítele byly očíslovány jako vztažné body; tím byla usnadněna redakce rozkazů a spolupráce mezi zbraněmi.

Dělostřelectvo bylo seskupeno podle této tabulky:

Skupina				Ráže	Počet baterií		Tříštivé	Plynové (zelený kříž)	Dýmové	Protile- tadlové
A	B	C	D		celkem	z toho rakous.	střelivo i se střelivem k zastřelení a na palebné přehradě pro oba dva dny útoku			
.	5	16	6	8 cm pol. kan.	27	11	111870			1500
.	.	.	1	9 cm kan.	1	.	n e z n á m o			
1	6	5	2	10 cm l. houf.	14	6	44700	10000		
.	5	1	.	10-4 cm kan.	6	2	12800			
.	.	.	1	12 cm kan.	1	.	n e z n á m o			
7	16	.	.	15 cm hr. houf.	23	3	55820	14000	2000	
.	5	.	.	21 cm moždíře	5	.	5000			
8	37	22	10	Celkem	77	22	asi 260000*)			
				d ě l	300					
				minometů	108					

Ú k o l y: skupiny A: činnost proti bateriím,

skupiny B: dělostřelecká příprava a ochrana útoku střelbou do sousedních úseků,

skupiny C: palby zabraňovací,

skupiny D: klamná dělostřelecká příprava na severní část předmostí ke klamání nepřítelů a k neutralisaci ruských postavení u Toboly.

Činnost proti ruským bateriím, umístěným proti jižnímu křídlu útočné skupiny, převzalo dělostřelectvo 91. divise, proti severnímu křídlu dělostřelectvo 9. jezdecké divise. Některé polní houfnice byly určeny k zesílení skupiny A při střelbě plynem; stejný úkol měly baterie těžkých moždířů, těžkých houfnic a kanonů skupiny B. Na ruské baterie a pozorovatelné, umístěné v severní části předmostí, bylo použito plynového střeliva (zelený kříž) zároveň s tříštivým. Pro střelbu plynovým střelivem přidělilo velitelství armádní skupiny veliteli dělostřelectva útočné skupiny plynového odborníka a meteorologa.

Skvělou spoluprací dvou upoutaných balonů rakouského vzduchoplaveckého oddílu 3, rakouské letky 27, bavorského zvukoměrného oddílu 32, pozorovacích oddílů dělostřeleckých a pozemních pozorovatelů byly ruské baterie přesně zjištěny.

Pro dělostřeleckou přípravu v prostoru zamýšleného průlomu vypracoval velitel dělostřelectva na podkladě podrobného osobního průzkumu, vyhodnocení četných leteckých snímků, hlášení pozemních dělostřeleckých a pěších pozorovatelů, balonů atd. přesný rozvrh palby do nejmenších podrobností. Bylo předvídáno postupné postřelování všech čtyř ruských postavení a jejich drátěných překážek, příček, zjištěných SV., spojovacích ústředí, flankovišť a stanovišť minometů. Při tom připadl minometům především úkol zničit mohutné překážky před 1. ruským postavením a zpracovat toto postavení. Na čtyřech místech byla předložena jednotlivá

*) i se střelivem pro děla těch skupin sousední 9. jezdecké a 91. divise, které se zúčastnily akce.

polní děla nebo čtyři za sám první sled pěchoty s úkolem přímé podpory při útoku na zjištěné kulomety a odpory.

K akci bylo k dispozici 28 těžkých, 40 středních a 40 lehkých minometů; střeliva pro těžký minomet na den 50 min, pro střední 120 a pro lehký 250 min. Umístění, zejména těžkých minometů, bylo co možná vpředu, částečně na koncích dopředu hnaných příkopů a ve spojovacích zákopech mezi nimi. Na sever od bodu 340 byl příkop veden teprve poslední den před útokem na 150 m k ruskému postavení a v něm umístěny tři těžké minomety, které byly s to ničit druhý zákop pásma hlavního odporu a překážky před ním ležící. Lehké minomety zaujaly stanoviště na obou křídlech ve dvou skupinách s úlohou působiti současně při útoku vlastní pěchoty.

Hromadná palba minometů se měla prodlužovat zároveň s postupem pěchoty. K jejímu řízení postupovali spolu s pěchotou pozorovatelé minometů se spojovacím materiálem. V posledních dvou hodinách před útokem měly střilet všechny střední a těžké minomety salvy k zvýšení morálního účinku. Pro zastření směru vlastního útoku byl připraven klamný útok z Gelenina.

Dýmové střelivo a dýmovnice.

K zvýšení zmatku měla použití dělostřelecká skupina A dýmových střel k střelbě na zadní postavení a na pozorovatelný. Dýmovnice byly umístěny v Gelenině tak, že mohly při jihozápadním až severozápadním větru zastrčiti místo průlomu proti nepřátelskému pozorování z boku.

Podkopový útok.

Pro podkopový útok nejpriznivější podmínky skýtal úsek u Lehmkuhlgrabenu, který byl nejbližší nepřátelským posicím. Velitelství armádního sboru nařídilo rakouské sapérské rotě 8 kopati 2 štoly. Severní z nich byla opuštěna po dosažení 114 m délky pro sypký písek. Jižní štola, dlouhá 185 m, byla ke konci rozvětvena, aby se dosáhlo účinku do šířky. Zamýšlelo se zničit důležité flankoviště a asi 100 m hluboké drátěné překážky, složené z několika pásem. Naplnění štoly (2300 kg trhaviny) bylo ukončeno 26/2 1917. Trhaviny i zápalné zařízení zůstaly neporušeny, ač se ze štoly neustále čerpala voda a vyhození podkopů, provedené po 6 nedělích, se úplně zdařilo. Vyhození podkopů zařadeno do útočného plánu tak, že po něm následovala část dělostřelecké přípravy. V té době měly střilet baterie a minomety automatickou palbu až do obnovení telefonních linek, o nichž se předpokládalo, že se tlakem vzduchu při výbuchu přeruší.

Letectvo.

Pro činnost proti bateriím byly přiděleny veliteli dělostřelectva dva letouny rakouského leteckého oddílu 27. Jako zvědný důstojník letecký (Nodel) přidělen divisi letec německého leteckého oddílu 287. Potřebné antény byly u dělostřelecké skupiny, u jejích podskupin a u SV. divise.

Přípravy k útoku na severní část předmostí.

Útok na severní část měl býti proveden co nejdříve po zdařeném útoku na jižní část. Pro něj vyhradilo velitelství armádního sboru prapory tvořící 1 den sborovou zálohu (vyjma I. prapor zeměbranceckého pluku 39); zato prapory, které prvý den útočily, měly býti zálohou sborového velitelství.

Plán útoku.

Východištěm útoku měla být linie dosažená prvního dne, t. j. bod 299—Hufeisenwerk, a dále zákopy na severozápad přes Knüppeldamm—200 m západně od Toppbrücke. Prvním cílem byly výšiny Rudka—Tscherwischtsche a trig. 161.1 (t. j. skupina Rudka). Po dosažení tohoto cíle měla útočit zvláštní skupina (skupina Toboly) z východiště: bod 192—Blockhaus ve směru severovýchodním, aby vyvrátila zezadu posici u Toboly. Podobně jako pro první den byl zamýšlen klamný útok na Toboly, kterým měl být nepřítel poután ze severu činností dělostřelectva a pěchoty proti Toboly. Veškeré přípravy, jako zřízení SV., spojení, ukazovatelů cest a p., provedly se tak, že se při příznivém průběhu operací prvního dne mohl provést útok na severní část předmostí již druhého dne. Pěchota provedla důkladný průzkum terénu a připravila postup vytyčením cest vlastními překážkami a bažinatým lesem mezi kotou 162 a Blockhaus. Průzkumu pěchoty přispěly četné dělostřelecké rozhledny s výborným rozhledem.

Skupiny předem nacvičily v týlu na vytyčených postaveních přesné zaujetí výchozí sestavy a postup. Sedm baterií nejvíce k jihu ležících mělo se přemístit pro útok druhého dne za severní křídlo divise. Potřebná postavení, pozorovatelná a spojení byly předem připraveny a střelivo dopraveno.

Též k přemístění minometů bylo vše tak připraveno a střelivo dopraveno, že po uplynutí jedné noci mohly splnit svůj druhý úkol. Jedna skupina středních minometů měla být předsunuta tak daleko, aby mohla z prostoru Feldbahnschanze střílet na zákopy u 262 a 250.

Polní dráha.

Veškeré zásoby dělostřeleckého a minometného střeliva, nářadí pro plamenomety, stavivo a nářadí pro pionýry se dopravovaly po ní dráhou z Kamien k ženíjnímu parku v Luty a k muničním skladům; odtud byly jednotkám pro další dopravu k dispozici po ní dráhy buď až do palebných postavení dělostřelectva, minometů a pěchoty nebo do jejich blízkosti. Po ní dráhy, vedoucí z Luty dopředu nebylo plně využito, protože byl nedostatek vagonů a zejména benzolových lokomotiv. Po ní dráha konala však dobré služby přes časté střídání stavebních a provozovacích rot a přes to, že se stavební a pracovní mužstvo skládalo ze dvou třetin z neškolených lidí, kteří byli přiděleni k těmto pracím od pluků. Časté poruchy v dopravě nastaly sněhovými vánicemi a později v době tání klesáním železničního spodku; byly však brzy odstraněny. Po ní dráhou se dopravilo též mnoho těžkých baterií, mezi nimi všechny moždíře a téměř všechny minometné formace.

Mimo to se jí dopravovali ranění ze sběrných raněných u Luty do ústředního obvažiště a odtud do po ní nemocnice u Police a Kamien.

C. Provedení.

Provést útok koncem ledna, jak původně zamýšleno, nebylo možné, poněvadž skupina armád Linsingen byla angažována v bojích u Mitavy a nemohla pro tuto akci postrádati posilových jednotek. Po ukončení těchto bojů se dostavily posily, takže se mohlo počítati s útokem koncem února nebo začátkem března.

Sestava.

Velitelem útočné pěchoty byl určen velitel 172. pěší brigády a podřízeny mu pěší pluky 343, 344, zeměbranecký pl. 31 a 4. myslivecký prapor. 9. jezdecká divise měla hájit dosavadní úsek; 34. zeměbr. brig. úsek od severního okraje Borovno až po Jägereck (mimo) a 84. zeměbr. pluk úsek od Frahmwegu až po dosavadní levé křídlo divise. Velitel útočné skupiny převzal úsek Jägereck-Frahmweg.

26/2 v 18 hod. ukončeny veškeré přípravy. Pro silné mrazy a sněhové vánice byla povětrnost nepříznivá i v březnu, a proto se čekalo na oblevu. Po zmrzlém Stochodu bylo možno snadno projít, což by usnadňovalo Rusům protiútoky. Zmrzlá půda by zmenšovala účinek dělových střel, což bylo zjištěno pokusnou střelbou moždíři a těžkými houfnicemi. Mimo to hluboký sníh by zdržoval postup vlastní pěchoty. Poněvadž posilových jednotek nebylo potřebí na jiných úsecích, mohlo velitelství odložit útok, stanovený původně na 4/3 až nastanou příznivější podmínky. Očekávaná obleva nastala teprve koncem března, avšak tak náhle, že spousty vody ohrožovaly jednotky. Štoly a kryty, vykopané v útočných postaveních, byly zatopeny, části zákopů zaplaveny, a proto byly neschůdné; minomety byly zatopeny; náplně i zápalkové šrouby byly však od vody uchráněny. Jakmile se počasí zlepšilo, podařilo se obětovně práci vojsk přední útočná postavení uvést tak do pořádku, že je mohla pěchota večer 2/4 obsadit. Též veškeré minomety byly k palbě připraveny.

Vzhledem k příznivým povětrnostním předpovědím byl útok stanoven na 3/4. Za úsvitu byl vítr jiho-jihozápadní, síly 3 m/sek., tedy příznivý. Palba proti bateriím počala v 6 hod., současně počala dělostřelecká příprava prudkými přepady na zjištěné spojovací ústředny a SV; dělostřelecké pozorovatelné ležící mimo útočné pásmo, zejména Kalvarienberg trig. 176, byly zaplňovány a zadýmovány N-granáty. V 6.30 hod. počalo plánovitě ničení předsunutých flankovišť přesnou pozorovanou palbou zároveň s přehrazením stochodského údolí. V 7.30 hod. počala účinná střelba všech baterií a minometů na místa průlomu a na přilehlá postavení. Její účinek v ruských postaveních byl veliký, protože bylo výborné a pečlivě využito pozorovacích možností. Naproti tomu působila nepříznivě na činnost proti bateriím stále vzrůstající síla větru. Plyn vypřchal z větší části z postavení ruských baterií. Ruské dělostřelectvo nebylo proto vlivem malé koncentrace plynu neutralisováno, ale střílelo téměř bez plánu na celé německé postavení; jen některé baterie, asi dávno již zjištěné, v úseku 9. jezdecké divise byly Rusy plánovitě postřelovány a utrpěly ztráty. Ruské dělostřelectvo soustřeďovalo palbu hlavně na tři postavení německé pěchoty, které i dříve již se zálibou postřelovalo a to Zimmermannwäldchen, Waldnase Altona a výšinu 162. Z toho možno soudit, že palba na ruské spojovací ústředny porušila značně jejich telefonní spojení; ruští pozemní pozorovatelé v zákopech byli dělovou a minometnou střelbou neutralisováni a baterie tudíž střílely slepě na cíle dříve zastřílené.

Ruské dělostřelectvo přerušovalo často spojení německého dělostřelectva, zejména minometů a zasypalo části postavení pěchoty u Waldnase Altona, kde pěchota měla větší ztráty. Jeden těžký minomet byl zničen zásahem. Tento účinek dělové palby nebyl tak pronikavý, aby zhatil plánovitý průběh akce. Do dělostřelecké přípravy na první ruské postavení byly zařaděny dva krátké přepady nejzadnějšího postavení na

Stochodu všemi bateriemi. Při tom minomety nestřílely a pěchota v zákopech křičela „hurá“, to vše proto, aby se předstíralo vyražení útoku. Takto k střelbě vyprovokované ruské kulomety a baterie, určené pro přehradné palby byly postřelovány mohutně německým dělostřelectvem a minomety. Toto opatření mělo za následek kulometnou a dělovou palbu zejména v úseku zeměbranceckého pluku 84 u Toboly, též 1 zákopové dělo pětikrát zahájilo palbu; Rusové tedy neustále ještě očekávali útok Němců ze severu.

Po provedení první části dělostřelecké přípravy byl vyhozen podkop. Ruské dělostřelectvo přeložilo palbu z Waldnase Altona do jámy takto vzniklé; překážky zmizely z tohoto místa úplně. Palba dělostřelectva a minometů ležela trvale správně; potvrzovali to všichni dělostřelečtí, minometní i pěchotní pozorovatelé. Silné drátěné překážky byly důkladně zničeny, namnoze úplně smeteny.

Ve 12.45 hod. hlásily brigády zaujetí útočné sestavy. V 13.05 hod. byla vypuštěna dýmová clona z posic jižně od Gelenina a z koty 162 za větru západο-jihozápadního. V 13.12 hod. vyrazila pěchota k útoku a v 13.15 prodloužilo dělostřelectvo svou palbu. Útok se dařil podle předpokladů. Pěchota, vniknuvši do ruských zákopů s posledními granáty a minami, překvapila posádku, která kladla už nepatrný odpor; ten byl rychle zlomen ručními granáty a plamenomety.

Útok pokračoval rychle jedním během přes další tři postavení. Odpor kladlo jen několik málo dobře umístěných a udatně obsluhovaných kulometů na severozápad od Gelenina, na západním okraji Weissgraben, u Ungareck a Feldbahnschanze; ty způsobily útočnickům ztráty, aniž ovšem jejich postup zastavily; obsluha byla zničena u Gelenina doprovodným dělem, na jiných místech ručními granáty a plamenomety. Prodlužování palby bylo prováděno hladce a rychle podle žádostí pěchoty.

V 13.45 hod. dosáhl p. pl. 344 a části ppl. 343 starých rakouských postavení na Stochodu. V 13.55 hod. ukončeno vzetí postavení ve směru na Gelenin mysliveckým praporem, k němuž se připojil zeměbrancecký prapor I./33 z Gelenina.

Již v 13.40 hod. dosáhla severní útočná skupina (prapor III./343 a zeměbr. pluk 31) svého cíle a vyslala úderné prvky dále na severovýchod. Ve 13.55 hod. hlásili dělostřelečtí pozorovatelé, že Rusové vyklizují severní část předmostí; hlídky vyslané od p. pl. 31 a od p. pl. 343 k bodu 220 a k hřbitovu Rudka—Tscherwischtsche narážejí jen na slabý odpor. Zvědný letecký důstojník hlásí: žádné zálohy na postupu. Jevilo se tedy účelným pokračovat v útoku na severní část předmostí ještě téhož dne a dobýt celého předmostí. Velitel armádního sboru schválil tento úmysl divise.

V 13.45 nastoupila pochod divisní záloha, ve 14.15 hod. pak sborová záloha po cestě Hamburgerweg-Ecke Bremerweg a do 14.55 hod. obě navázaly spojení s divisí.

V 15 hod. vydán telefonický rozkaz: „Útok pokračuje. 172. pěší brigáda silnějším pravým křídlem přes Rudku—Tscherwischtsche, levým křídlem přes body 220—159. Skupina Toboly útočí, jak předvídáno na druhý den. Pravé křídlo tvoří body 220—159.

Prapor II./37. zůstává u Výšiny 162 k dispozici divisi. Prapor I./84. k dispozici divisi u Toppbrücke připojí se všeobecně k útoku skupiny Toboly a dodá pak silnou zálohu za levé křídlo divise.

Dělostřelectvo připraví útok podle pokynů vydaných na druhý den a přeloží palbu na žádost pěchoty.“

Útok měl rychlý spád. V 16 hod. dobyl prapor III./343 Rudky—Tscherwischtsche, v 16.20 začal útok skupiny Toboly, v 16.40 hod. hlásí zvědný letecký důstojník: „Naše pěchota u lesíku jižně od Gut—Tscherwischtsche (III./33)“.

V 17 hod. hlásí zeměbranecký pluk 84, že Rusové drží ještě Toboly a ruské dělostřelectvo klade mohutnou přehradnou palbu před svá postavení. V 17.40 hod. dobyl prapor II./31. Weisses-Haus, v 17.47 hod. dosáhly prapory I./37 a rakouský I./10 jihozápadního okraje Toboly, kde byl kladen slabý odpor. V 18.13 hod. dosáhl prapor III./37. cesty Rudka—Tscherwischtsche—Toboly, prapor I./37. hřbitova Toboly; mnoho zajatců, též děla a kulometry padlo do rukou Němců.

V 18.30 hod. vyrážejí po obou stranách cesty Staré Czerwiszcze—Toboly bavorsští huláni a těžcí jezdcí po předchozí půlhodinové dělostřelecké přípravě na Kalkofenstellung, kterou si vyžádala bavorská jezdecká divise. V 19 hod. byly Toboly v rukou Němců.

Prapor III./27. pronikal dále k bodům 80—79 a vešel ve styk s bavorskými jezdcí.

Ve 20.02 hod. bylo Kalkofenstellung v rukou bavorské jezdecké divise. Pluky 31 a 37 vešly ve styk u Weisses Haus. Tím byl levý břeh od Rusů vyklizen.

Ruské dělostřelectvo, které za večera znovu oživilo a zejména obtěžovalo dřívější levé křídlo 1. zeměbranecké a bavorské jezdecké divise, zmlklo. Celou noc byly zjištěné ruské baterie neutralisovány plynem. Velitel německého dělostřelectva přikázal jednotlivým bateriím nové prostory pro přehradné palby.

Rusové se nepokusili o protiútoky. Ztráty Rusů byly značné, mnoho jich utonulo při útěku přes Stochod. Kořist 1. divise byla: 130 důstojníků, 9124 zajatců zdravých a 600 raněných, 10 děl, 90 kulometů, 41 minomet. Vlastní ztráty: 12 důstojníků a 102 muži mrtví, 9 důstojníků a 297 mužů raněných, celkem 21 důstojník a 399 mužů.

Spotřeba střeliva do 12 hod. 4/4:

Polní kanony 37.650 ran tříštivých,

lehké polní houfnice 21.255 ran tříštivých, 4.777 plynových (fosgen),

těžké kanony 6.698 ran tříštivých,

hrubé houfnice 22.197 ran tříštivých, 648 dýmových a 9803 plynových,

21cm moždíře 2.602 ran tříštivých.

Celkem 105.630 ran.

Minometry: těžké 1100, střední 4870, lehké 4000 min.

D. Zkušenosti.

Všeobecně. Velmi se osvědčily všestranné podrobné přípravy k útoku. Rozsáhlé zemní práce u Gelenina a Toboly, jakož i živá činnost pluků tamtéž umístěných před samým útokem a za útoku klamaly nepřítele o místě průlomu a tím značně přispěly k úspěchu.

Pěchota. Osvědčilo se členění do hloubky ve čtyři útočné vlny. Všem velitelům pěchoty až do velitelů čet byl nařízeno, aby provedli průzkum útočného pásma nejen ze svých postavení, nýbrž i z přehledných bodů ve vedlejších úsecích a z příslušných dělostřeleckých rozhleden.

Tato opatření usnadnila těsnější styk pěchoty s dělostřelectvem a vedla k dohodě o vzájemných úkolech, čímž bylo dosaženo vzájemné důvěry.

Bezohledný útok pěchoty v stanovenou dobu téměř ještě do vlastní dělové a minometné palby projevil se opět velmi účelným. Četné rozpravy velitelů dělostřelectva s důstojníky pěchoty a poddůstojníky, kteří veleli četám, vedly k tomu, že každý znal jasně zamýšlenou činnost dělostřelectva a minometů a nabyl důvěry v jejich spolupráci.

Značný počet dobrých leteckých snímků zasněžené krajiny a map pořízených v příslušném měřítku fotograficky přispěl velmi k činnosti pěchoty.

Plamenomety podporovaly skvěle postup pěchoty; nemohly většinou pro rozmoklou půdu postupovati zákopy a jámami, jak bylo nařízeno, nýbrž šly mimo ně a tak se dostaly téměř na výši prvních sledů a tím lépe podporovaly útok pěchoty.

Dělostřelectvo a minomety. Četné dělostřelecké rozhledny, důkladné využití letců, balonů a měřických útvarů dovolilo pečlivé zastřílení, které umožnilo přesnou účinnou palbu v den útoku. Úkoly pro každou baterii a pro každé údobí obou fází akce byly do detailů sestaveny v podrobný rozvrh palby. Jen tak bylo možno veliteli dělostřelectva vydáním krátkých rozkazů podporovat rychlou a účinnou palbou útok pěchoty na severní část předmostí, který původně měl býti proveden až druhého dne. Stačilo jen jednotlivým skupinám a bateriím naříditi, aby postupovaly podle rozvrhu palby na druhý den útoku.

Spojení dělostřelectva s pěchotou fungovalo velmi dobře; styční důstojníci a pomocní pozorovatelé podávali rychlá a cenná hlášení jak za dělostřelecké přípravy, tak i za postupu pěchoty.

Neosvědčily se zelené rakety pěchoty, kterými mělo být signalisováno prodloužení dělostřelecké palby; raketa s větší světelností, kterou lze i za dne vidět, je nezbytně nutná. K hladké spolupráci dělostřelectva s pěchotou přispívalo telefonní spojení jednak velitelů skupin s veliteli pěších pluků, jednak velitelů podskupin s veliteli praporů.

Účinek minometů, zejména proti drátěným překážkám, byl velmi dobrý. Jejich umístění daleko vpředu až na konci dopředu hnaných zákopů se velmi osvědčilo; ovšem tyto noční zemní práce byly často rušeny nepřátelskou minometnou a kulometnou palbou. I zde se uplatnil rozvrh palby, který byl do nejmenších podrobností vypracován; telefonní linky byly často přerušeny, ve střelbě bylo však pokračováno automaticky, ježto každý velitel minometů věděl přesně podle rozvrhu palby, jaký úkol má plnit v určitou dobu.

Pionýři podporovali pěchotu při stavbě útočných postavení a při budování minometných palebných postavení; při obtížném trhání zmrzlé půdy podali velmi dobrý výkon. Jedné rotě pionýrů bylo svěřeno řízení a zásobování 7 skladů útočného materiálu, které byly umístěny hned za pěchotou. Podle jejího návodu pořídily a připravily rakouské pracovní oddíly mnoho tisíc rozsocháčů k zřízení překážky před znovudobytým postavením. Bylo připraveno mnoho materiálu k překlenutí nepřátelských zákopů. Ještě za dne útoku a příští noci se podařilo této rotě umožnit dopravu na 6 cestách, vedoucích do předních znovu dobytých postavení.

Pěchota postavila v noci za pomoci jiných rot pionýrů a sapérů před nově obsazenou frontou jednoduchou překážku z rozsocháčů. K nošení rozsocháčů dopředu byly sestaveny oddíly nosičů z trénů divise.

Dýmavnice obsluhované pionýry fungovaly za příznivého větru dobře; bočné pozorování nepřítelů do útočného pásma bylo na obou křídlech znemožněno. Podle výpovědí zajatců mysli Rusové, že jde o vlnový útok plynem, což zvýšilo ještě u nich zmatek.

Letci mohli startovati pro nepříznivé podmínky teprve odpoledne a pracovali velmi dobře; obzvláště letoun rakouské letky 27 podporoval pěchotu velmi dobře; létaje velmi nízko (často ve výši 100 m) shazoval zprávy o nepříteli a o směru postupu.

Telefon. Odborně vybudovaná spojovací síť konala výborné služby. Linky k SV. divise a od velitelství dělostřelectva k jeho skupinám nebyly přerušeny. Poruchy, které se vpředu vyskytly, byly rychle a bezpečně odstraněny poruchovými hlídkami telefonních oddílů, zesílenými mužstvem předem odborně vycvičeným. Obzvláště dobře se osvědčily poněkud prověšená vedení z obyčejného drátu překážkového 5—8 mm tlustého, který odolal tlaku vzduchu těžkých, zcela blízko něho vybuchlých střel.

Optického spojení, které bylo připraveno, se nepoužilo, protože telefonní spojení vyhovovalo; naproti tomu se osvědčilo světelné spojení mezi optickou stanicí telefonního oddílu 501 u Waldnase Altona (SV. p. pl. 343) a hřbitovem Rudka—Tscherwischtsche, kde prapor III./343. v 18 hod. užil tohoto pojítka, ježto jeho telefonní linky selhaly.

Morální stav útočícího mužstva byl velmi dobrý; každý byl předem přesvědčen o zdaru akce. Všechny zbraně pracovaly ve vzájemné důvěře a dosáhly tak plného úspěchu.

E. Výťah ze zprávy dělostřeleckého odboru.

Činnost nepřátelského dělostřelectva. Teprve v 7 hod. začaly 3 lehké a 1 střední nepřátelská baterie postřelovati pomalou střelbou naše první zákopy a jednu hrubou houfnicovou baterii skupiny A. Jednotlivé střely dopadaly z úseku 91. divise. Za dopoledne až k vyražení pěchoty střílelo ruské dělostřelectvo s měnící se intenzitou, zřejmě bez plánu, brzy palbu přehradnou před Toboly, brzy na přední pěší zákopy (Altona, výšina 162) na několik zjištěných baterií a do týlu (Luty-Budaybrücke). Při postupu naší pěchoty nestříleli Rusové přehradné palby. Řízení palby selhalo pravděpodobně pro rozrušení spojovacích ústředí a linek, z nedostatku optického spojení a hlavně pro zadýmování a oslepení pozorovatelů; též pozorovatelné umístění vzadu byly neutralisovány těžkou střelbou.

Hlášení o činnosti ruského dělostřelectva byla s počátku nejistá, protože silný nárazový vítr znemožnil letecký průzkum. Kolem 13.30 hod. startovali letci, ve 14.30 balony a přinesli zprávy.

Celkem zjistili spolu s měřickými oddíly 19 střílejících baterií, a to 120, 117, 142, 146, 141, 116, 140, 145, 109, 109a, 122, 119a, 100, 9, 10a, 13, 12 a 2 baterie z prostoru Reiterwald.

V době od 15 hod. střílelo ruské dělostřelectvo na jižní část předmostí s různou intenzitou, k večeru pak zmlklo. Několik baterií střílelo palby rušivé. Ruský letec nebyl spatřen.

Zkušnosti. Plynová střelba skupiny A začala za příznivého větru s rychlostí 2 m/sek., který však již po jedné hodině nabyl takové síly, že účinek zeleného kříže byl značně snížen. Ačkoli se povětrnostní podmínky do 17.30 hod. podstatně nezlepšily, bylo ruské dělostřelectvo

snad proto ochromeno, že dodávání rozkazů selhalo. K večeru vítr povolil a ruské baterie byly již několika plynovými střelami umlčeny.

V 18 hod. střelily již jen 3 baterie pomalou palbu, od 21.30 hod. střelilo nepřátelské dělostřelectvo již jen v severní části jednotlivé rány a po 1 hodině příštího dne zmlklo úplně.

Podle výpovědi zajatců při výsledku zpravodajským důstojníkem rakouského jezdeckého armádního sboru při akci „1806“ trpělo ruské dělostřelectvo hrozně plynovou střelbou, což se dá snad vysvětlit tím, že větrem byl plyn hnán na paseky a na okraje lesů a tak zamořil celé skupiny baterií.

Dělostřelecká příprava skupiny B ležela dobře a souvisle. Silný vítr nepůsobil škodlivě na palbu účinnou, naopak umožnil dobré pozorování střelby rychlým odvanutím kouře; styční důstojníci a pomocní pozorovatelé posílali za dělostřelecké přípravy i při postupu péchoty cenná hlášení. Výborná činnost průzkumová a důkladná znalost terénu všech velitelů baterií a pozorovatelů, jakož i dobré pozorovací poměry, umožnily též bez letců a balonů prováděti střelbu s nejlepším účinkem. Při dobrém telefonním spojení mohly býti palby několika baterií přeloženy z jižního na severní úsek, ač je velitelé nemohli už pozorovati ze svých pozorovatelů; za ně řídili střelbu ti velitelé, kteří onen úsek ze svých rozhleden přehlédli a to tak dlouho, až oni velitelé zaujali nové pozorovatelny.

Telefonní linky fungovaly celý den bezvadně. Postrélováním Budaybrücke linky netrpěly, poněvadž byly kladeny močálem daleko od mostu. Osvědčilo se velmi kladení dvojitých linek od sebe oddělených (1 linka v příkopu a 1 linka na podpěrách). Vysoká prověšená vedení ze 4 mm tlustého železného drátu odolala tlaku vzduchu těžkých střel, které pod nimi explodovaly; též po zemi kladené linky tohoto drátu fungovaly bezvadně.

Přímá spojení dělostřeleckých skupin s pěšími pluky konala zejména při postupu na Gut-Tscherwischtsche a Toboly výborné služby.

Zásobování střelivem bylo předem do podrobností připraveno a provádělo se bez jakýchkoli poruch. Střelivo, ač dlouho leželo (část 8 cm střeliva od srpna 1916) nemělo závad. Též dýmové střely účinkovaly dobře.

Ztráty na našem dělostřeleckém materiálu.

Rakouské: 4 polní děla (3 výbuchy v hlavni, 1 rydlo zlomeno),

1 polní houfnice (dno kolébky ohnuto, hlava brzdového válce utržena).

Německé: 5 polních děl (3 výbuchy v hlavni, 1 vydutá hlaveň, 1 zásah),

2 polní houfnice (1 závada v brzdovém válci, 1 zlomení kolébkového víka, způsobené předčasným výbuchem narazového zapalovače),

4 hrubé houfnice (1 zlomení kolébkového víka a utržení vodicích čelistí, od září 1914 v poli, 15.000 ran), 1 zlomení rydla, 1 výbuch v hlavni N-gr., 1 zlomení unašeče. Tím, že jsme se zmocnili předmostí v jednom dnu, byla spotřeba střeliva poměrně malá; činila asi jen polovinu původně stanovené spotřeby (viz „Provedení“).

Průzkum ze vzduchu. Balony zahájily činnost kolem 14.30 hod. a prokázaly výborné služby, jednak zjišťováním nepřátelských střelících baterií a pohybů, jednak řízením palby na ně.

Letci startovali teprve v 13.45 hod. a jejich činnost byla přes silný vítr a nízké mraky (600 m) velmi úspěšná a odvážná.

Zastržení pomocí letců se nekonalo; výsledek průzkumu byl oznamován po přistání ústně. Radiodepeše slabou energií telegrafujícího zvědného letce (délka vlny 150 m) nebyla zachycena.

F. Závěr.

Studium této válečné operace, jejíž význam byl z politických důvodů v Rusku zveličován a v Německu naproti tomu až příliš mírněn, je zajímavé s několika hledisk.

S hlediska taktického je pozoruhodná volba hlavního úsilí uprostřed předmostí a využití úspěchu do šířky, čímž byla postupně přivedena k pádu velmi silně vybudovaná křídla předmostí. Šířka útočné fronty v jednotlivých fázích byla přizpůsobena prostředkům, především dělostřelectvu. S hlediska dělostřeleckého je tato operace klasickým příkladem hromadného použití dělostřelectva; s hlediska DZS. vidíme zde evidenci a využití zpráv získaných čilým zpravodajským aparátem.

Užité chemické bojové látky, a to jak dým, tak i zelený kříž (fosgen), splnily své poslání v míře ještě větší, než bylo očekáváno. Přes to však nemůže být tato akce kritickým měřítkem pro boje chemickými bojovými látkami, jimž zde nemálo dopomohla k úspěchu chabá morální hodnota porevolučního ruského vojáka, postrádajícího spolehlivých ochranných prostředků proti chemickým látkám. Proto byl asi v neškodném jinak dýmu spatřován vlnový útok jen pro panický strach, vyvírající z nedostatku ochranných prostředků.

Praktická cena tohoto poznatku tkví v tom, že musíme svým ochranným protiplynovým prostředkům věnovati tím větší péči.

Podplukovník děl. A. S.:

Kůň v tahu s postrojem.

Ve výcvikovém období poločety a i baterie připadá velitelům spřežení důležitá a nesnadná úloha: přizpůsobit tažné postroje v šestispřeží. Tato práce vyžaduje nejenom znalosti předpisů, ale, hlavně, zkušenosti a dobrého postřehu. V mobilisaci, kdy se počet koní v baterii zdvojnásobí, mají být přizpůsobeny postroje nově zařazených koní v krátké poměrně době a tu, myslím, že je nutné, aby i mladí déle sloužící poddůstojníci byli po té stránce cvičeni, aby byli při tom dobrými pomocníky.

Postroj ať tažný nebo jezdecký má umožnit, aby koně v tahu bylo využito co do pracovního výkonu, co do rychlosti a vytrvalosti. Tlačí-li nás bota, neujdeme daleko, nepůjdeme rychle a nevydržíme dlouho pochodovati; stejně bude i s koněm, má-li špatně přizpůsobený a bolest působící chomout. Postroj musí táhnoucímu koni umožnit, aby se mohl svou přední částí těla o něj opřít, aby svou tažnou silou, podporovanou vahou vlastního těla, mohl břemeno vléci. Kůň břemeno vleče a někdy pomáhá i brzdit. Proto musí být postroj účelně zařízen na tah břemene i na brzdění, neboť jak ze zkušenosti víme, samy brzdy u kol nestačí.

Zařízení k tahu (vleku) se skládá u postrojů v šestispřeží z chomoutu, bočnic a postranků. Zádržná zařízení z náojního řemene a opěrného řemene s nákržíníkem.